

HATAY ERMENİ OLAYLARINDA FRANSA'NIN ROLÜNE DAİR BİRKAÇ BELGE*

Dr. Ahmet GEÇER**

ÖZ: Ermeni sorununun ortaya çıkmasının pek çok sebebi olmakla birlikte, asıl olarak Osmanlı-Rus Savaşının (1877-1878) ardından İngiliz, Fransız ve Rus rekabetinin yarattığı bir emperyalizm sorunu olarak uluslararası boyutta ortaya çıkmıştır. Bu emperyalist rekabet ortamında Türkiye toprakları yukarıda bahsi geçen devletler tarafından paylaşılmış ve paylaşılan bu toprakları ele geçirmek için bahane olarak Ermeniler kullanılmak istenmiştir. Hatay da paylaşım konu olan bu topraklar arasında yer almaktadır. Stratejik öneme sahip Hatay'ı ele geçirmek için bölgede yaşayan Ermenilerden istifade edilmeye çalışılmış, Türklere karşı Ermeniler desteklenmiş, kollanmış hatta kışkırtılmıştır. Fransa, bölgede Ermeni olaylarının çıkmasında birinci derecede etkili rol oynayan devletlerden birisidir. Fransızlar, Ermenileri Katolikleştirerek yanlarına çekmeye çalışmışlar, Ermeniler üzerinden zengin Hatay topraklarına sahip olmak istemişlerdir. Bu amaçla Fransa, bölgede Ermenileri kışkırtarak amacına ulaşmak istemiştir. Ermenilerin bağımsız devlet kurma hayaliyle çıkardıkları olaylarda Ermeniler Fransa tarafından korunup, kollanıp, desteklenmiştir. Ancak Fransa, Türkiye sınırları içerisinde, özellikle de kendine hâkimiyet alanları kurmak istediği yerlerde bağımsız bir Ermenistan fikrini hiçbir zaman benimsememiştir.

Anahtar Kelimeler: Ermeni Sorunu, Hatay, Fransa, Musa Dağı

Few Documents About The Role Of France On The Armenian Incidents In Hatay

ABSTRACT: Although there are many reasons of the emergence of the Armenian problem, mainly after Ottoman-Russian

* Bu makale 12-14 Ekim 2011 tarihleri arasında İzmir'de düzenlenmiş olan *I. Uluslararası Tarih Sempozyumu Berlin Konferansından Günümüze Büyük Güçler ve Türkiye Sempozyumu*'nda sunulan bildirinin geliştirilmiş şeklidir.

** ahmet_gecer@hotmail.com

War (1877-1878), its evolution as a cardinal issue based on imperialism caused by British, French and Russian competition. The territory of Turkey had been divided by the above mentioned countries under the imperialist competitive environment and Armenians had been justified as an excuse to seize these lands. Hatay had been among the lands which had been the subject of the share. Armenians living in the region were shown favor, even provoked and supported against Turkish people to seize Hatay which had a strategic advantage in the region. France is one of the states that had a first degree influential on the emergence of Armenians incidents in the region. The French had spent a lot of effort to convert the Armenians in to Catholic religion and have them on their side as supporters in return they wanted to own the Hatay territory. For this purpose, France had wanted to achieve his goal by provoking Armenians. As a result, they had wanted to establish an independent state of Armanian as the long dreamt dream. However, France had never wanted to have an independent state in the territory they had been controlling.

Key Words: Armenians Incidents, Hatay, France, Musa Mountain

GİRİŞ

Hatay’da Ermeni olaylarını ve bu olayların sebep ve sonuçlarını daha iyi anlayabilmek için Fransa’nın Hatay Ermeni olaylarındaki etkisinin ortaya konması gerekmektedir.

Kırım Savaşı (1853) ve Paris Konferansı’nda (1856) Rusya’nın Ermenileri kullanarak Osmanlı topraklarında gerçekleştirmek istediği emellerine, İngiltere ve Fransa’nın da askerî ve diplomatik baskıları sonucunda son verilmiştir. Ancak bu defa da Fransa, Rusya ve İngiltere’nin Osmanlı toprakları üzerindeki çıkar çatışmasında, Ermeniler üzerindeki tahrikler, bu üç devlet arasında bir rekabete dönüşmüştür (Süslü 1990: 24-25). Osmanlı Devleti 1863’te Fransa, Rusya ve İngiltere’nin Ermenilerin hakları ile ilgili yaptıkları müdahaleleri önlemek amacıyla “Ermeni Milleti Nizamnamesi”ni¹ ilan ederek, bu istismarları durdurmaya çalışmıştır. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti’nde Ermeniler, bu nizamnamenin çıkarılmasıyla neredeyse özerk bir statüye kavuşmuşlardır (Saray 2005: 36).

¹ Bu nizamnameye göre, Osmanlı Devleti’nde yaşayan Ermeniler, İstanbul’da faaliyet gösterecek 140 üyeli bir meclis tarafından yönetilecekti. Üyelerden 20’si İstanbul’daki Ermeni din adamları arasından, 40’ı İstanbul dışından, 80’i yine İstanbul’daki Ermeniler içinden seçilecekti. Ayrıntılı bilgi için bkz. Esat **Uras**, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, Belge Yayınları, İstanbul 1997.

Ermeni olaylarında 1878 Berlin Antlaşması ile 1915 Tehcir olayının birer kırılma noktası olduğu söylenebilir. Osmanlı-Rus Savaşı'nın (1877-78) ardından iki devlet arasında Ayastefanos Antlaşması'nın (1878) imzalanmasıyla Rusya Akdeniz'e inebileceği koridoru elde ederken, diğer büyük devletler telaşa kapılmış ve antlaşmanın yeniden gözden geçirilmesi için Berlin Konferansı'nın (1878) toplanmasını sağlamışlardır. Konferansın ardından kararlaştırılan maddeler Berlin Antlaşması ile imza altına alınmış, böylece Ayastefanos Antlaşması geçerliliğini kaybetmiştir. Ayastefanos Antlaşması'nın 16. Maddesinde Rusya'nın lehine yer alan Ermenilerle ilgili düzenlemeler, Berlin Antlaşması'nın 61. Maddesinde yer almış ve diğer büyük devletler Ermeni Sorunu'na müdahil olmuşlardır. Böylece Ermeni Sorunu'nun ilk kez 1878 Berlin Antlaşması'nın 61. Maddesi ile uluslararası boyutta gündeme geldiği ve bundan sonra başlayan olaylar sürecinin 1915 Tehcir olayı ile sona erdiği yorumunu yapmak mümkündür.

XIX. yüzyılın son çeyreğine kadar devlet yönetimi ile ilgili hiçbir problemi olmayan Ermeniler, bundan sonra devletin gücünün azalması ve milliyetçilik akımının etkisiyle birlikte emperyalist devletler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmaya başlanmıştır. İngiltere, Fransa, Rusya ve ABD'nin de içinde bulunduğu bu devletler 1878 Berlin Antlaşması'na Ermenilerle ilgili ıslahat maddeleri koymuşlardır. Yukarıda isimleri zikredilen büyük devletlerin gücünü arkasında bulan ve Osmanlı Devleti'nde sosyal, ekonomik, dinî, siyasî, idarî ve kültürel hürriyetlere sahip olan Ermeniler, yaşadıkları vilayetlerin hiçbirinde nüfus çoğunluğuna sahip olmamalarına rağmen emperyal devletlerin kışkırtmaları sonucunda önce ıslahat, sonra özerklik ve nihayetinde bağımsızlık isteği ile ayaklanmalara başlamışlardır (Halaçoğlu 2008: 25-37). Osmanlı Devleti'nde Ermeni olaylarının yaşandığı bölgelerden birisi de Hatay topraklarıdır. Bu olayların çıkmasında bölgede çıkarları bulunan Fransa, önemli bir rol oynamıştır.

Fransa'nın Hatay Ermenilerine Olan İlginin Sebepleri

Osmanlı Devleti'nde yaşayan Ermeniler üzerinden, kendi çıkarları doğrultusunda politika güden birçok devlet olmuştur. Başta Rusya olmak üzere İngiltere, Fransa daha sonra ABD bu ülkelerdendir. Çıkarları gereği Hatay'da yaşayan Ermenilerle ilgilenen devletlerden birinin Fransa olduğu görülmektedir. Bu ilginin nedeni ise Fransa'nın Anadolu toprakları üzerinde ekonomik nüfuz alanları kurmak istemesidir. Anadolu toprakları üzerine birtakım ekonomik planlar yapan Fransa, bu planlarını gerçekleştirebilmek için Orta Doğu ve Akdeniz'de güçlü bir konumda olmak ve denge sağlamak zorundadır. Fransa bu dengeyi "Ermeni Sorunu" yaratarak uzun yıllar sağlamaya çalışmıştır (Uras 1987: LXXXIII).

Uzun bir geçmişe sahip olan Türk-Fransız ilişkilerinde, Osmanlı Devleti'nde yaşayan Ermenilerin ayrı bir yeri vardır. Osmanlı döneminde Kanuni Sultan Süleyman'ın Fransa'ya tanıdığı imtiyazları simgeleyen kapitülasyonlarla yoğunluk kazanan Osmanlı-Fransız ilişkilerinde, Fransa zamanla kapitülasyonları kullanarak Osmanlı zenginliklerini ele geçirme politikası izlemeye başlamıştır (Evren 2002: 89).

Hatay'ın jeopolitik konumu, stratejik önemi, yer altı kaynakları ve zengin tarım ürünleri yelpazesi, Fransa'nın ilgisini çekmiş, bu zenginliklere ulaşmak için belki de elindeki tek koz olan Ermenileri bahane etmekten ve Ermeniler üzerinden politikalar yürütmekten kaçınmamıştır. Hatay topraklarının yanı sıra Suriye ve Çukurova topraklarında da yayılmacı emellerini gerçekleştirmek isteyen Fransa, Suriye ve Çukurova toprakları arasında bir köprü görevi gören ve İskenderun körfeziyle deniz ulaşımında ve ticaretinde önemli bir yere sahip olan Hatay'a mutlaka sahip olmak istemiştir. İklimin sağladığı nimetler doğrultusunda tarım alanlarının verimliliği ve genişliği, Amik ovasının pamuğu, tahıl ürünleri, bostanı yine Erzincan ve Dörtöyl ovalarının turuncgilleri ve daha birçok ürünü Fransa'nın iştahını kabartmıştır.

Fransa'nın Ermenileri Yanına Çekmek İçin Kullandığı Yöntem

XVI. yüzyıldan itibaren, Osmanlı Devleti'nde yaşayan Katoliklerin hamisi rolünü üstlenen (Tuncer 2000: 99) Fransa'nın, Ermenileri Katolikleştirmek için yoğun faaliyetlere girdiği görülmektedir. Bu faaliyetler sonucunda XVIII. yüzyılın başlarında İstanbul'da otuz bin Ermeni'nin Katolik mezhebine girdiği ifade edilmektedir (Özçelik 2005: 85). Fransa, XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı'da yaşayan diğer mezheplere bağlı Hıristiyanları Katolikleştirmek için yoğun çaba harcadığı gibi Katolikleştirdiği Hıristiyanların ve özellikle de Ermenilerin temsilcisi rolünü üstlenerek İstanbul, Çukurova ve Lübnan'da yaşayan Katolik Ermenileri sözde korumak için her türlü girişimde bulunmuştur. Fransa, Osmanlı Devleti'ne yaptığı baskılar sonunda, 1830'da Katolik Ermeni Kilisesi'nin kurulmasını sağlamıştır (Saray 2005: 36). 1831 yılında ise Fransız elçisinin girişimleri sonunda II. Mahmut bir fermanla, Ermeni Katoliklerini "Cemaat" olarak kabul etmiştir (Kundakçı 2006: 45). XIX. yüzyılda, Orta Doğu bölgesini ekonomik pazarı olarak görmeye başlayan Fransa, bölgeye yerleşmek için Hıristiyanların haklarını korumayı bahane olarak seçmiştir (Özçelik 2005: 87). Osmanlı Devleti, 1839 Tanzimat ve 1856 İslahat Fermanı ile Hıristiyanlara birtakım ayrıcalıklar tanımıştır. Bu ayrıcalıklardan memnun kalmayan Katoliklere destek çıkan Fransa, işi daha da ileri götürerek 1860'ta Lübnan'a asker göndermeye kalkışmıştır (Saray 2005: 36). Fransa'nın bölgesel hâkimiyet alanları yaratmak amacıyla yönelik olarak Katolik mezhebini bir Truva atı gibi kullandığı söylenebilir.

Hatay'da Ermeni Nüfusu

Osmanlı Devleti'nde, 1914 yılı nüfus verilerine göre 1.229.007 Ermeni bulunmaktadır (Karpas 2010: 398). Osmanlı Devleti'ndeki Ermeni nüfusunun, 728'i Katolik olmak üzere toplam 16.158'i Hatay'da yaşamaktadır (Karpas 2010: 360, 370). Bu verilere göre Osmanlı Devleti'nde bulunan Ermeni nüfusunun %1.31 kadarının Hatay'da olduğu anlaşılmaktadır. Aynı dönemde Hatay'da 127.005 Müslüman bulunmaktadır (Karpas 2010: 360, 370). Hatay'da bu dönemde, Ermeni nüfusunun Müslüman nüfus içerisindeki oranı ise %12,7 civarındadır. Gerek Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgelerden, gerekse yerli ve yabancı kaynaklardaki bilgilerden bahsi geçen tarihlerde Hatay'da Ermenilerin sancaklarda, kazalarda, köylerde, Müslüman halkla iç içe veya ayrı köylerde, bölgeye yayılmış bir şekilde yaşadıkları görülmektedir. Bu dönemde Hatay topraklarının bir kısmı Halep vilayetine, bir kısmı da Adana vilayetine bağlı bulunmaktadır (Tekin 2000: 149-159).

Hatay Ermeni Olaylarında Fransa'nın Faaliyetleri

Hatay'da yaşanan Ermeni olaylarında Fransa'nın Ermenileri kışkırttığı, desteklediği ve koruduğu belgelerden anlaşılmaktadır. Hatay'da büyük çaplı ilk Ermeni olayının 1895 yılında Payas'ta yaşandığını söyleyebiliriz. Payas'ın Çokmerzimen köyünde Ermenilerin civardaki Türk köylerine saldırmasıyla (BOA A.MKT.MHM. 616: 3) başlayan olayların, 1915 yılına kadar değişik zamanlarda ve farklı yerlerde devam ettiği görülmektedir. Bu ilk olayda, Azizli köyünü işgal ederek Payas'a saldırmak amacıyla Ermeniler, bölgede yaşayan silahsız ve masum Türkleri katletmişlerdir (BOA A.MKT.MHM. 616: 14). Osmanlı Devleti olayların önüne geçmek için bölgeye iki bölük asker göndermiş, olaylar güçlükle yatıştırılabilmektedir. Yine 1895'te, Ermenilerin Antakya kazasının Süveydiye (Samandağ) nahiyesine bağlı Kabaklı köyüne yatsı namazında saldırdığı görülmektedir (BOA A.MKT.MHM. 646: 7). Bu olaydan yaklaşık bir buçuk ay kadar önce Antakya Fransız Konsolosunun hanımının Süveydiye'yi ziyaret etmesi ve Betyas adlı bir Ermeni köyünde Ermenileri kışkırtıcı, cesaretlendirici evrakla yakalanması, bunun üzerine jandarma tarafından alıkonularak hakkında tahkikat yapılması (BOA A.MKT.MHM. 714: 37) olayın çıkmasında etkili olduğu anlaşılan ve mutlaka dikkate alınması gereken bir husustur.

1896 yılında Halep vilayetinden Sadaret'e gönderilen bir telgrafta, Halep'in Fransa Konsolos vekilinin Zeytun'dan Maraş'a dönüşünde, Zeytun Ermeni isyanının eylemcilerinden olan birtakım Ermenileri himaye ederek bunları korumaya çalıştığı, bir takım iddia ve zararlı düşüncelere yönlendirmek gibi teşvik ve kışkırtmalarda bulunduğu anlaşılmaktadır. Aynı belgede bu durumun Ermeni Katolik piskoposunun yaptığı

kandırmacıların bir eseri olduğu, bu defa Maraş'a gelen Fransa Büyükelçiliği askerî ateşesinin de bu yolda kandırma yöntemlerine devam ettiği yer almaktadır. Adı geçenlerin açıktan açığa Katolikleri himaye ve korumaya kalkışmaları konusu dikkate değer görülmüştür (BOA A.MKT.MHM. 651: 10).

Fransa, bölgede Katolik Ermenileri himaye ettiği gibi Katolik olmayan Ermenileri de Katolik mezhebine çekmek için onları sözde korumaya çalışmış, öngördüğü propaganda faaliyetlerinde bulunmuştur. Fransa'nın Ermenilere hamilik yapması Ermeniler tarafından olumlu karşılanmıştır. Zira Halep vilayetine bağlı Antakya kazasının Süveydiye sahilinde bulunan Kesab ve diğer köylerinden, içinde Katolik Ermenilerinin de bulunduğu Ermeniler tehdit altında olduklarını ve kendilerini koruyacak derecede zaptiye olmadığından bahisle Lazkiye Fransa konsolosluğuna hitaben birçok imzalı mektup göndermişler ve konsolosluktan yardım istemişlerdir. Lazkiye konsolosu da adı geçen mektubu Beyrut Fransız Genel Konsolosluğuna göndermiştir (BOA A.MKT.MHM. 647: 21). Bölgede yaşayan Ermeniler Fransa ile olan yakınlıkları dolayısıyla gerektiğinde yardım isteyecek kadar Fransa'yı kendilerine yakın görmüşlerdir. Böylece Fransa hakimiyet yaratma çabalarına yenilerini eklemiş ve hedeflerine adım adım yaklaşmıştır denilebilir.

Halep ve Adana Fevkalade Kumandan Vekili Muhsin Paşa'nın 30 Eylül 1897'de Başkitabet'e gönderdiği şifrede; Antakya ve Süveydiye civarını tamamen dolaştığını ve edindiği izlenimleri anlatmaktadır. Buna göre Süveydiye nahiyesi Müslüman, Nusayri ve Ermeni köylerinden meydana gelmektedir. Bunun dışında Rum Ortodokslarına ait bir tek köy bulunmaktadır. Ermenilerden oluşan köyün toplamı beş tanedir. Bölgede bulunan Osmanlı askerlerinin ve mahalli hükümetin sürekli teyakuz halinde bulunmalarından dolayı Ermeni köyleri isteklerine kavuşamamışlardır. Her tarafta asayiş sağlandıktan sonra, Ermeni köylerindeki ahali işleriyle meşgul olmaktadır. Asayişin sağlanmasından sonra Muhsin Paşa bütün Ermeni köylerinin ileri gelenleri ve papazlarını davet etmiş gerekli tavsiyelerde bulunmuştur. Toplantıya katılanların tamamı ortak bir dille Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını ve sadakatlerini bildirmişlerdir. Durum böyle iken; Hınçak Komitesine bağlı sakıncalı kişilerden oldukları hükümetçe araştırılarak gözaltına alınan ve daha sonra aftan yararlanarak tahliye edilen Kebusiye köyü ahalisinden İsa ve kardeşi Karabet tahliye sonrasında rahat durmayarak Süveydiye'deki Ermeni ahalisini rahatsız etmişlerdir. Bunu fırsat bilen Fransız Viskonsolosu ve İngiliz Konsolosu gizli bir şekilde bu iki Ermeni isyancıyı korumuş ve himayelerine almışlardır (BOA Y.PRK.ASK. 133: 9). Buradan Fransa'nın Ermeni fesatçıları nasıl desteklediği anlaşılabilir. Birlikte, bu olay aynı zamanda

Ermeniler üzerinden İngiliz-Fransız rekabetini de gözler önüne sermektedir.

Halep ve Adana Fevkalade Kumandanlığı Vekâletinin 1897 tarihli şifre telgrafından, Fransa'nın Hatay'daki Ermeni olaylarını desteklediği ve körüklediği anlaşılmaktadır. Belgede, karışıklık çıkardığı için geçen sene Marsilya'ya sürgün edilen dört Ermeni'den önce ikisinin, daha sonra Fransız posta vapuruyla diğer ikisinin Kıbrıs'a geldiği anlaşılmaktadır. Kıbrıs'ta birleşen bu dört Ermeni'nin gemici kılığına girerek yine Fransız posta vapuruyla İskenderun'a çıkarak orada bulunan İngiliz zırhlısına girip İngiliz gemici tıfesi kıyafeti giyerek karaya çıktıkları oradan Payas'ın Çamlık köyüne gittikleri ve tekrar olay çıkaracakları (BOA Y.PRK.ASK. 119: 45) teferruatıyla anlatılmaktadır. Belge tahlil edildiğinde, bahsi geçen dört Ermeni'nin daha önce sürgün edilmesi, bir yıl sonra Fransa'nın marifetiyle kılık değiştirerek, binbir yolla İskenderun'a tekrar getirilmeleri ve Osmanlı'nın bu durumu bu kadar ciddiye almasından, bunların elebaşı konumunda oldukları anlaşılabilir.

Fransa, Ermenileri Hatay'da olaylar çıkarmak için kışkırtmak veya olaylar çıkaran Ermenileri koruyup kollamakla kalmamış, Osmanlı'ya isyan için Ermeni kamuoyu oluşturulması ve Ermenilerin teşkilatlanmasında da etkin rol oynamıştır. Fransa, Ermenilerin Osmanlı topraklarındaki emellerine ulaşmak için propaganda aracı olarak kullandıkları pek çok gazete ve dergiye ev sahipliği yaptığı (BOA HR.SYS. 2749: 110) gibi Osmanlı Devleti'nin yurda girişini yasakladığı bu yayınların, gizlice yurda girişini temin etmeye çalışmıştır. Bu yayınlardan birisi Paris'te "Ermeni Cemiyet-i Vataniyesi" adıyla çıkarılan ve yabancı posta çantaları içinde İskenderun'a sokulmaya çalışılan dergidir (BOA DH.MKT. 1426: 52).

Hatay'da Ermeni olaylarının çıkmasında önemli bir etkiye sahip olan Fransa'nın, gerek olaylar öncesinde gerekse olaylar sonrasında Ermenilere verdiği destek kendi belgelerinden de rahatlıkla anlaşılmaktadır. Musa Dağı'nda isyan eden Ermeniler, 10 Eylül 1915 tarihli bir belgede Fransız gemilerinden silah ve cephane talebine ilave olarak Fransızlardan kadın ve çocuklarının güvenli bir yere nakledilmesini istemişlerdir. 11 Eylül 1915'te Fransız gemilerinin marifetiyle 3.000'den fazla Ermeni – bunlar bahsi geçen Ermeni kadın ve çocuklar olsa gerek– önce Kıbrıs'a götürülmüş ancak Kıbrıs yönetiminin bunları kabul etmemesi üzerine, Mısır'ın İskenderiye şehrine nakledilmiştir. Geride kalan ve isyana devam eden Ermenilerin zor durumda kalmaları üzerine 23 Eylül 1915'te, yine Fransızlar bunları da İskenderiye'ye götürerek buraya yerleştirmişlerdir. 23 Eylül 1915 tarihli, Fransa'nın Mısır Ortalçisi M. Defrance'nin Fransız Dışişleri Bakanı M. Delcassé'ye gönderdiği yazıda: "... bu sığınan Ermeni şeflerinin kafalarındaki tek düşüncenin Türklerle savaşmanın

ve intikam almanın olduğudur. Tarafımızdan yönlendirilmek ve silahlandırılmak istemektedirler.” ifadeleri yazmaktadır (Dilan 2005: XCVI-XCVII).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Fransa, Osmanlı Devleti’nde yaşayan Ermenileri, sözde bağımsızlık için gerçekleştirdikleri hareketlerde ziyadesiyle desteklemesine rağmen bağımsız bir Ermenistan projesine sıcak bakmamıştır. Yalnızca Ermenileri Fransız çıkarları doğrultusunda kullanmayı planlamıştır (Evren 2002: 92).

Fransa’nın bağımsız bir Ermenistan’a sıcak bakmadığı, Fransa’nın Osmanlı büyükelçisi M. Paul Cambon’un, 20 Şubat 1894’te Fransa Dışişleri Bakanı Casimir Pirier’ye gönderdiği mektuplardan açıkça anlaşılacaktır:

Cambon mektubunda şunları söylüyor:

“... Bağımsız bir Ermenistan mı? Kesinlikle bu düşünülemez. Ermenistan, Bulgaristan ve Yunanistan gibi tabii hudutlarla çevrili, birleşik bir halk külesiyle tarif ve sınırlanmış bir yer değildir. Ermeniler Türkiye’nin her köşesine dağılmış bulunuyorlar. Asıl Ermenistan denilen yerlerde de Müslüman halkla karışmış bulunuyorlar. Buna, Ermenistan’ın Türkiye, İran ve Rusya arasında parçalanmış olduğunu da ilave ediniz. Beklenmeyen bir savaş sonucunda, eğer Avrupa, bir Ermenistan kurulmasını teklif etmiş olsa, yeni hükümetin yerini tayin ve tespit hemen hemen imkânsızdır. Aynı zorluk, yarı bağımsız bir il kurulmasında da söz konusudur. Ermenistan nereden başlayıp nerede bitiyor? Kala kala ıslahat vaadi kalıyor. Fakat Türkiye’de bu gibi vaatlerin ne demek olduğu bilinmektedir. Bir ıslahat yapılması için önce her şeyi ıslah etmek gerekir. 15 yıl önce Ermenileri memnun edecek ıslahat ve değişikliklerin bugün kendilerine yetmeyeceğinden de korkulur. O halde Ermeni sorunu için bir hal çaresi, bir sonuç mümkün değildir...” (Uras 1987: 428)

Dün bölgedeki çıkarları gereği sözde Ermenilerin yanında olan Fransa’nın günümüzde de çıkarları doğrultusunda Ermeni bahanesini kullanmaya devam ettiği görülmektedir. Hatta Fransız politikacıların kendi aralarındaki rekabette bu meseleyi kullandıklarını söylemek mümkündür. Fransa eski Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy’nin 6 Ekim 2011’de Ermenistan’ı ziyareti, birçok basın kuruluşunda olduğu gibi Fransız Le Monde gazetesinde de “Cumhurbaşkanlığı seçim kampanyasının bir parçası” olarak değerlendirilmiştir. Sarkozy’nin Ermenistan’da sarf ettiği cümleler,

bize Fransa'daki Ermeni lobisini ve 2012 baharında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini hatırlatmaktadır.

Tarihî süreç içerisinde Fransa, emellerine ulaşmak için bölgede yaşayan Ermenileri maşa olarak kullanmış ancak başarılı olamamıştır. Bölge ne Fransızlara ne de Ermenilere yâr olmuş, Hatay toprakları sahibinde kalmıştır. Ancak yaşanan süreç sadece Türkleri değil aynı zamanda Ermenileri de olumsuz etkilemiş ve birlikte yaşama azim ve kararlılığını ortadan kaldırmıştır. Her iki taraf da bu durumdan zarar görmüştür. Olaylar sırasında sayıları binlere varan Türk ve Ermeni ölmüş, bunun sonucunda Hatay Ermeni olayları, bugün bile Türk ve Ermeni kamuoyu dışında tüm dünya kamuoyunu meşgul eden “Ermeni Sorunu”nun ortaya çıkmasında etkin bir rol oynamıştır

KAYNAKÇA

1. Arşiv Vesikaları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA şeklinde gösterilmiştir)

Dosya: 616, Fon Kodu: A.MKT.MHM. Gömlek No: 3.

Dosya: 616, Fon Kodu: A.MKT.MHM. Gömlek No: 14.

Dosya: 646, Fon Kodu: A.MKT.MHM. Gömlek No: 7.

Dosya: 714, Fon Kodu: A.MKT.MHM. Gömlek No: 37.

Dosya: 651, Fon Kodu: A.MKT.MHM. Gömlek No: 10.

Dosya: 647, Fon Kodu: A.MKT.MHM. Gömlek No: 21.

Dosya: 133, Fon Kodu: Y.PRK.ASK. Gömlek No: 9.

Dosya: 119, Fon Kodu: Y.PRK.ASK. Gömlek No: 45.

Dosya: 2749, Fon Kodu: HR.SYS. Gömlek No: 110.

Dosya: 1426, Fon Kodu: DH.MKT. Gömlek No: 52.

2. Kaynak Eserler

DİLAN, Hasan (2005), Fransız Diplomatik Belgelerinde Ermeni Olayları (1914-1918), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

EVREN, Gürbüz (2002), *Ermeni Sorunundaki Çıkar Odakları*, Ümit Yayınları, Ankara.

HALAÇOĞLU, Yusuf (2008), *Ermeni Tehciri*, Babiali Kültür Yayıncılığı, İstanbul.

KARPAT, H. Kemal (2010), *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları,

İstanbul.

KUNDAKÇI, Hasan (2006), *Emperyalizmin Maşası Ermeniler*, Alfa Yayınları, İstanbul.

ÖZÇELİK, İsmail (2005), *Ermeni Sorunu ve Gerçekler*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

SARAY, Mehmet (2005), *Ermenistan ve Türk Ermeni İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

SÜSLÜ, Azmi (1990), *Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlüğü Yayını, Ankara.

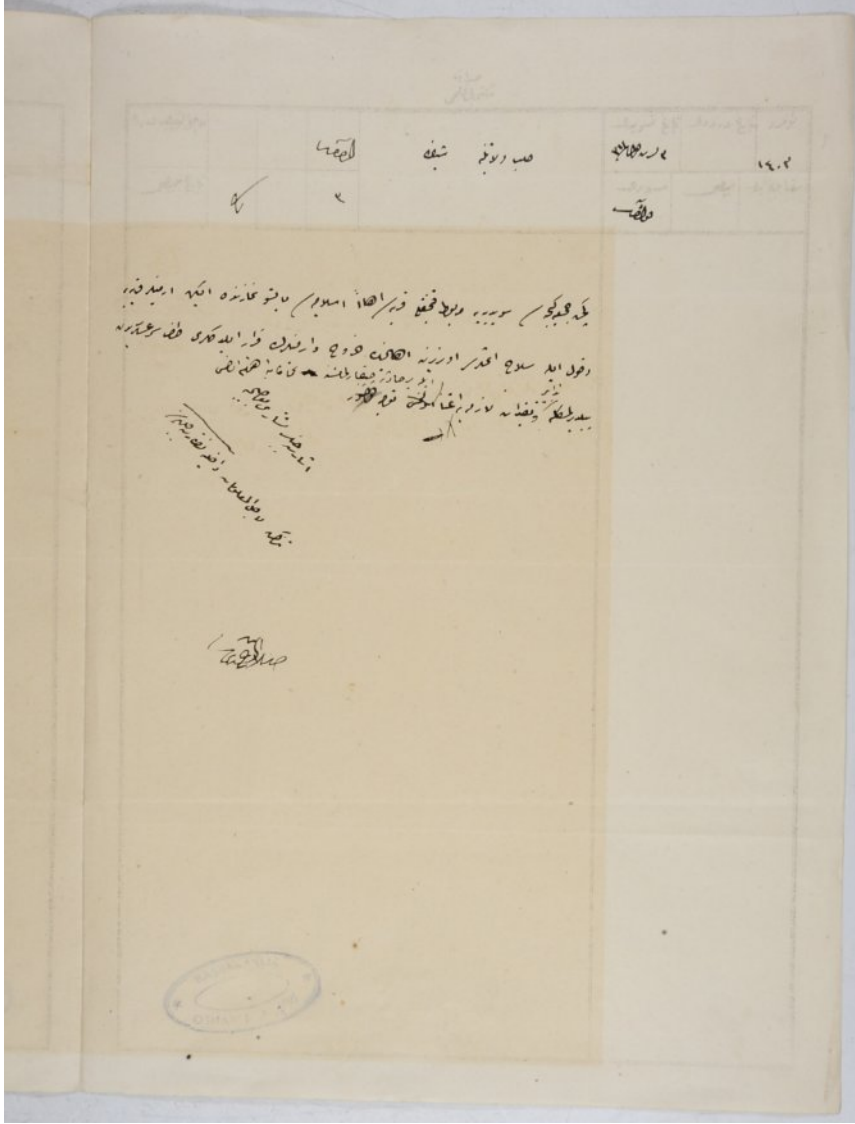
TEKİN, Mehmet (2000), *Hatay Tarihi*, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.

TUNCER, Hüner (2000), *19. Yüzyılda Osmanlı-Avrupa İlişkileri*, Ümit Yayınları, Ankara.

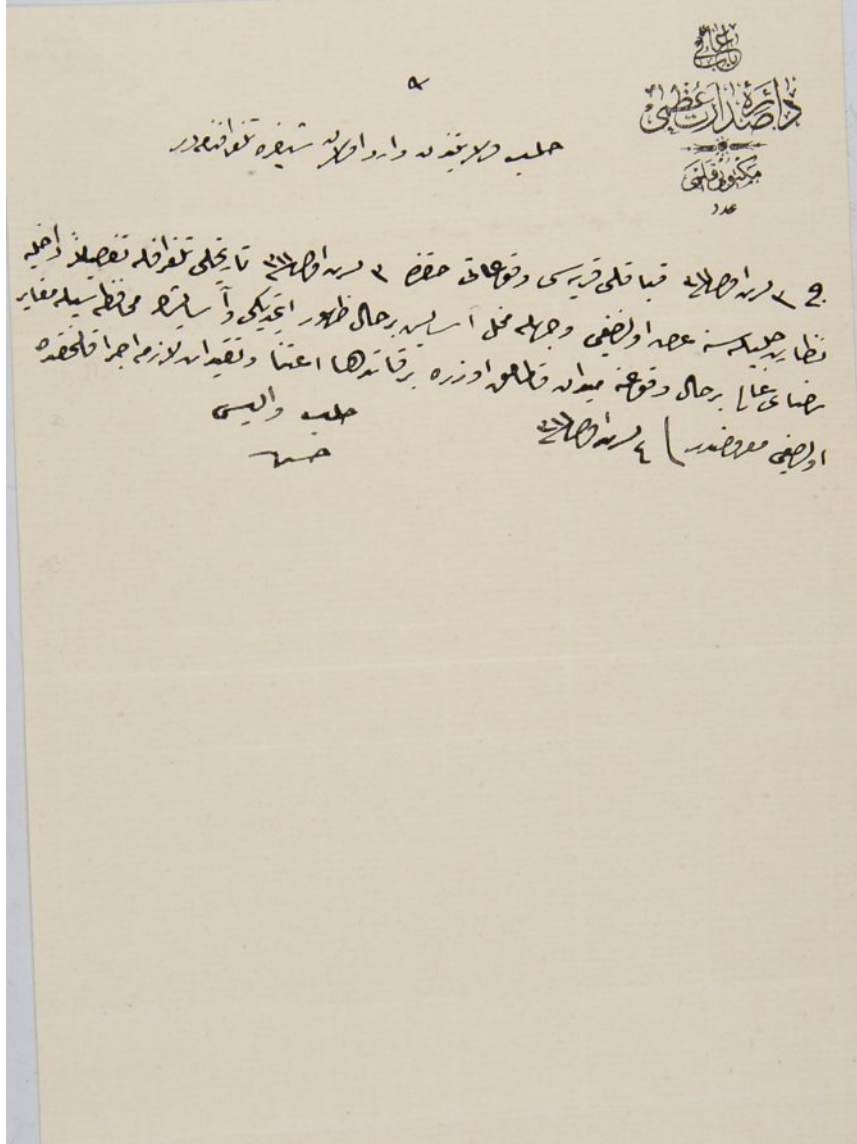
URAS, Esat (1987), *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, Belge Yayınları, İstanbul.

EKLER:

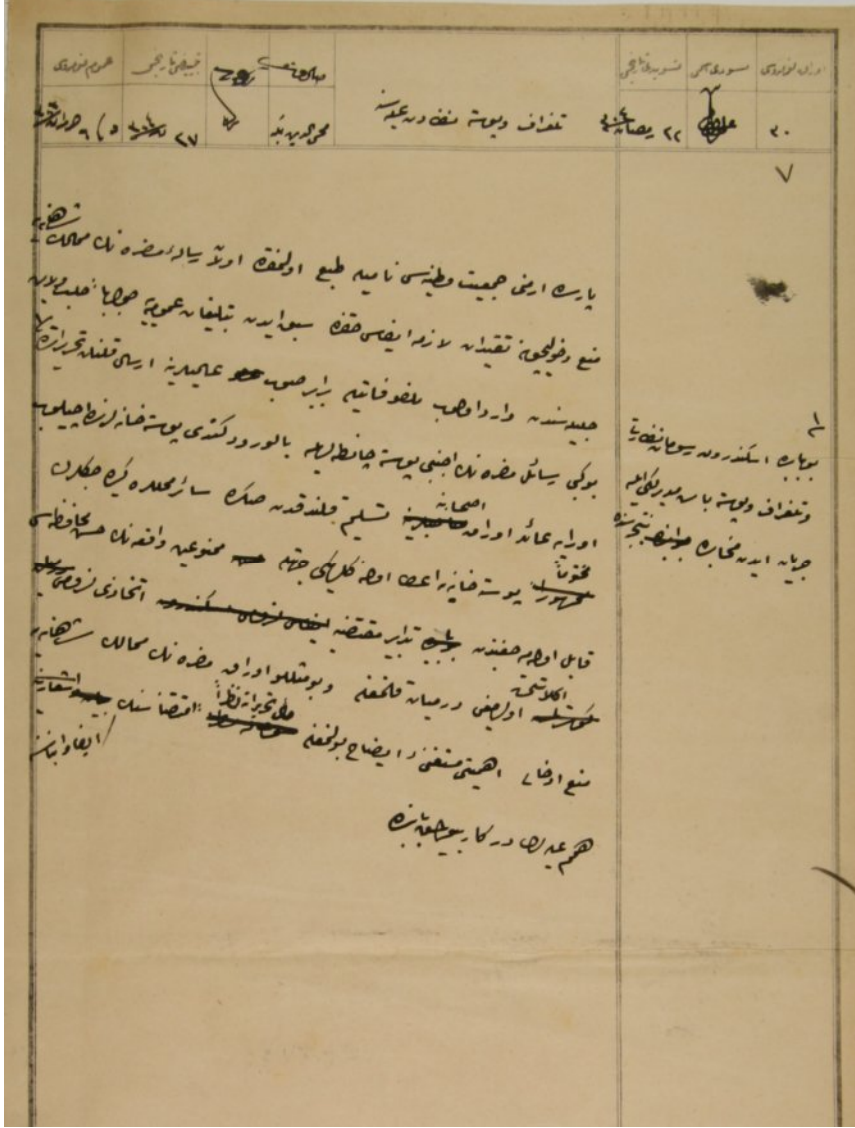
EK 1: Süveydiye'ye bağlı Kabaklı köyüne Ermenilerin saldırısı. (BOA A.MKT.MHM. 646: 7)

EK 2: Süveydiye'ye bağlı Kabaklı köyüne Ermenilerin saldırısı. (BOA A.MKT.MHM. 646: 7)

هلب والحدود العاده قومانداغی وکالتده
بوصولایه افسادایدوبکجه نه طریبا به تبعیدایدیلا درتت نقرای فده سنه نه کنه ده ایسی قبریلکوب
بکره فرانسیسته وایوریله دیایکی رض کنه لک قبریه کله رک دیایکی رفیقاریه برتوباردی
بردیگی قیافتده اولدقاری حالده مذکور فرانسه وایوریله اسکندرونه صیهاراوه اوردوله بولسا
انکلیز زلفلیسندکیروب انکلیزکی طائفه قیافتده کیره رک قره به حقیقتدی واورایمیشا
تابع حایره قریه سنه کتده کاری ومارتک اوشده ویاغورکیرینه طوغری بر فار صیهاره شعری
مرسیه قهرمانه وقومانداغنده اخبارکی صیبه ایس و زرنیه بیاس موقفده که عکر دیفا وکلیتده
الته ره بولسا نه نظایه لایورنده نه سقده برضالایقینده میاره ویرلایک اوزره کونیه
الجه قومانداغنده بیدریایور ومع مانیه مذکور درتت نقر فده لایه لایو لایه الهه الیخ
اوزره نردعا ضریده که محفوظه طوغرافدی سوار کی خصوصیه الهه قومانداغنده کونیه لیدی وقرینه
مذکور تحری ایسیجه مر قطنی ویرلایک معروفده فرانسه امارتلا
عبدکسه

EK 3: Marsilya'ya gönderilen 4 Ermeni'nin çeşitli yollarla İskenderun'a çıkarılması. (BOA Y.PRK.ASK. 119: 45)

EK 4: Paris'te "Ermeni Cemiyet-i Vatanîyesi" adıyla çıkan muzır risalenin yurda sokulması. (BOA DH.MKT. 1426: 52)